

FÖRDJUPNING

Arbetsmarknadens parter och jämviktsarbetslösheten

Det är möjligt för arbetsmarknadens parter att bidra till att varaktigt sänka arbetslösheten. Om parterna genom sitt agerande kan medverka till att löner, och därmed priser, tar fart vid en lägre nivå på arbetslösheten än tidigare kommer detta på sikt att leda till att arbetslösheten blir lägre. För att påskynda en sådan process bör parterna signalera att de tänker verka för att löneökningarna blir lägre än vad som annars vore normalt vid en given nivå på arbetslösheten. Även inflationen blir då lägre och Riksbanken håller en lägre ränta. Reallönen kommer varaktigt att bli något lägre men samtidigt leder den högre sysselsättningen till varaktigt högre BNP.

Inledning

Konjunkturinstitutet definition av jämviktsarbetslöshet motsvarar den nivå som faktisk arbetslöshet varaktigt kan nå (se avsnitt 4.1).

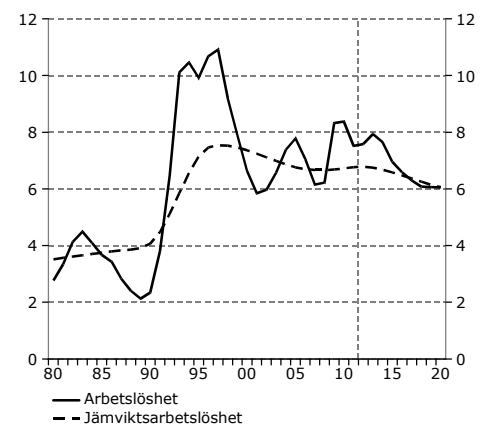
Den faktiska arbetslösheten varierar kring jämviktsarbetslösheten så att den är lägre i högkonjunkturer och högre i lågkonjunkturer. Hur hög jämviktsarbetslösheten är beror på en rad strukturella faktorer, till exempel på sammansättningen av arbetskraften, hur väl matchningen på arbetsmarknaden fungerar, ersättningsgraden i arbetslöshetsförsäkringen och utformningen av socialförsäkringssystemet i stort. Förändringar i strukturella faktorer innebär att jämviktsarbetslösheten enligt Konjunkturinstitutets bedömning faller från 2012 till 2020 (se diagram 135 samt avsnitt 4.2–4.4).

Till viss del beror jämviktsarbetslösheten även på arbetsmarknadens parter agerande. Om parterna skulle vara beredda att ändra sitt agerande skulle det vara möjligt för dem att bidra till att sänka jämviktsarbetslösheten fram till 2016 ytterligare något. Det är dock viktigt att betona att parterna bara kan påverka en mindre del av jämviktsarbetslösheten och att deras agerande är en faktor bland flera.

Konjunkturinstitutet har vid flera tillfällen redovisat analyser av hur arbetsmarknadens parter kan bidra till att varaktigt sänka jämviktsarbetslösheten genom sitt agerande i lönebildningen.¹⁴¹ Analyserna har genomförts med Konjunkturinstitutets makroe-

Diagram 135 Arbetslöshet

Procent av arbetskraften

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

¹⁴¹ Se till exempel Lönebildningsrapporten 2011.

ekonomiska modell KIMOD där sambandet mellan lönebildning och jämviktsarbetslöshet finns modellerat.¹⁴²

Syftet med denna fördjupning är att förklara och förtydliga de ekonomiska mekanismer som gör det möjligt för parterna på arbetsmarknaden att bidra till att sänka jämviktsarbetslösheten. Några nya modellberäkningar presenteras inte.

Hur kan parterna sänka jämviktsarbetslösheten?

För enkelhetens skull utgår beskrivningen från att ekonomin är i konjunkturell balans, så att arbetslösheten är i nivå med jämviktsarbetslösheten och löneutvecklingen är konsistent med att inflationen är lika med inflationsmålet, det vill säga 2 procent. Om arbetslösheten skulle falla ytterligare, skulle lönerna öka snabbare och inflationen stiga till över 2 procent. Riksbanken skulle motverka denna utveckling genom att höja räntan och ekonomin skulle efter ett tag vara tillbaka i utgångsläget.

Anta nu att parterna varaktigt ändrar sitt agerande så att löneökningstakten blir något lägre för den givna nivån på arbetslösheten. Även priserna kommer då att öka långsammare, men de hålls inte tillbaka lika mycket som lönerna. Den reala lönen kommer därmed att bli lägre. Detta innebär att det blir billigare för arbetsgivarna att anställa mer personal. Aktörerna i ekonomin kommer successivt att inse att fler personer kan få jobb och att arbetslösheten kan bli lägre utan att löner och priser ökar för snabbt. Nedgången i arbetslösheten fortgår tills ekonomin når den nya lägre nivån för jämviktsarbetslösheten. Lönerna ökar då i samma takt som före nedgången i jämviktsarbetslösheten och inflationen stabiliseras kring 2 procent.

När anpassningen är klar kommer den reala lönen varaktigt att ha skiftat ner något. Att reallönen blir varaktigt lägre beror på att företagets kostnader för att rekrytera personal blir något högre när det finns färre arbetslösa att välja bland. Dessa kostnader kommer i förlängningen att bäras av löntagarna i form av en något lägre reallön.

Återhållsamma avtal och en aktiv Riksbank påskyndar anpassningen

Arbetsmarknadens parter möjligheter att *signalera* att de ändrar sitt agerande är störst i samband med att nya avtal förhandlas

¹⁴² Se Bergvall, A. m.fl., "KIMOD 1.0 Documentation of NIER's Dynamic Macroeconomic General Equilibrium Model of the Swedish Economy", Working Paper no. 100, Konjunkturinstitutet, 2007.

fram. Genom att sluta avtal som innebär lägre löneökningar än vad som kunde förväntas givet det konjunkturella läget, signalerar parterna till ekonomins aktörer, till exempel Riksbanken, att de har ändrat sitt agerande. Givet att Riksbanken tolkar signalerna rätt innebär detta att den reala räntan kommer att hållas lägre än annars. Härmed *signalerar* även Riksbanken till andra aktörer i ekonomin att arbetslösheten kan bli lägre utan att löner och priser ökar för snabbt.¹⁴³ Den lägre reala räntan bidrar till att stimulera efterfrågan och investeringar och bromsar nedgången i löneökningstakten och inflationen. På så vis påskyndas anpassningen till det nya jämviktsläget i ekonomin, där arbetslösheten är varaktigt lägre.

I praktiken är det rimligt att tro att *signalvärdet* av återhållsamma avtalade löneökningar och en aktiv Riksbank är av mycket stor betydelse för att arbetslösheten inom rimlig tid ska falla ner till den nya, lägre jämviktsarbetslösheten.

Varaktigt högre BNP

Om arbetsmarknadens parter genom att ändra sitt agerande varaktigt kan sänka arbetslösheten, innebär detta att BNP blir varaktigt högre än annars. Anledningen är att sysselsättningen blir varaktigt högre. Arbetstagarna kommer därmed som kollektiv att få högre inkomster medan kapitalägarnas inkomster bara ökar i så mån insatsen av produktivt kapital blir högre. Högre sysselsättning och BNP medför att de offentliga finanserna blir starkare. Detta innebär i sin tur att de offentliga utgifterna kan ökas i motsvarande grad, så att till exempel standarden i de offentliga tjänsterna blir högre, och/eller att skatterna kan sänkas. Om utrymmet till fullo används för att sänka löneskatterna kommer detta att innebära att reallönen *efter skatt* kommer att bli högre vid den nya lägre jämviktsarbetslösheten, trots att reallönen *före skatt* varaktigt blir något lägre.

¹⁴³ Se kapitel 5, avsnitt 5.4 för en diskussion kring betydelsen av att samspelet mellan parterna och Riksbanken fungerar.